

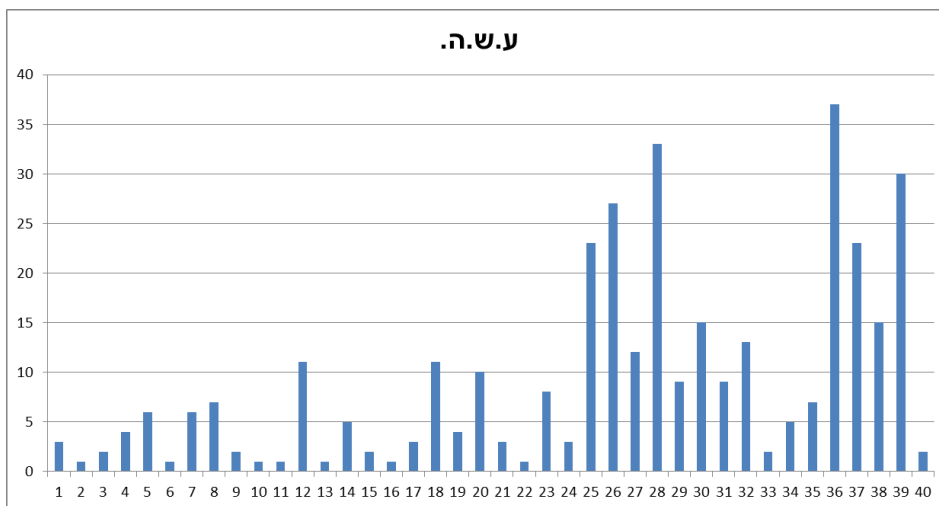
איש אשכולות
הרב מואיז נבון

Aristotle, On the Parts of Animals

Every systematic science, the humblest and the noblest alike, seems to admit of **two** distinct kinds of **proficiency**; one of which may be properly called **scientific knowledge** of the subject, while the other is a kind of **educational acquaintance** with it; for an educated man should be able to form a fair off-hand judgment as to the goodness or badness of the **method** used by a **professor** in his exposition. *To be educated is in fact to be able to do this*; and even the man of **universal education** we deem to be such in virtue of his **having this ability**. It will, however, of course, be understood that we only ascribe **universal** education to one who in his own individual person is thus **critical** in all or nearly all branches of knowledge, and not to one who has a like ability merely in some special subject; for it is possible for a man to have this competence in some one branch of knowledge without having it in all.

~ בצלאל ~

שמות פרק לה ... (ל) ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא יקח בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה: (לא) וימלא אתו רוח אלהים **בחכמה בתבונה ובדעת** ובכל מלאכה: (לב) ולחשב מחשבת לעשת בזהב ובכסף ובנחשת: (לג) ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל מלאכת מחשבת: (לד) ולהורת נתן בלבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן: (לה) מלא אתם חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן בתולעת השני ובשש וארג עשי כל מלאכה וחשבי מחשבת:

שמות פרק לו - (א) ועשה בצלאל ... **שמות פרק לז - (א) ויעש בצלאל** ...

אבן עזרא שמות פרק לא - והנה בצלאל היה מלא כל חכמה בחשבון, ומדות, וערכים, ומלאכת שמים וחכמת התולדת [הטבע], וסוד הנשמה. והיה לו יתרון על כל אנשי דורו, שהיה יודע כל מלאכה, כי רבים חכמי לב לא ידעו אפילו מלאכה אחת, על כן כתוב ובכל מלאכה בו"ו:

רמב"ן שמות פרק לא פסוק ב - אמר השם למשה "ראה קראתי בשם [בצלאל]", ומשה אמר לישראל "ראו קרא ה' בשם [בצלאל]" (להלן לה ל). והטעם, כי ישראל במצרים פרוכים בעבודת חומר ולבנים, לא למדו מלאכת כסף וזהב וחרושת אבנים טובות ולא ראו אותם כלל. והנה הוא פלא שימצא בהם אדם חכם גדול בכסף וזהב ובחרושת אבן ועץ וחושב ורוקם ואורג, כי אף בלומדים לפני חכמים לא ימצא בקי בכל האומניות כלם, והיודעים ורגילים בהם בבא ידיהם תמיד בטיט ורפש לא יוכלו לעשות בהן אומנות דקה ויפה. **ועוד**, שהוא חכם גדול **בחכמה בתבונה ובדעת להבין סוד המשכן** וכל כליו למה צו ואל מה ירמוזו. ולכן אמר השם למשה שיראה הפלא הזה, וידע כי הוא מלא אתו רוח אלהים לדעת כל אלה בעבור שיעשה המשכן, כי היה רצון מלפניו לעשות המשכן במדבר, ולכבודו בראו, כי הוא קורא הדורות מראש (ישעיה מא ד), כדרך בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך (ירמיה א ה). ובלשון הזה (לעיל טז כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים: ... **ועוד** אמרו (ברכות נה א) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. והענין, כי המשכן ירמוז באלו והוא היודע ומבין סודו:

מלבי"ם שמות פרק לא פסוק ב

ששמו בצלאל ניתן לו על שם שאמר לו משה **בצל אל** היית וידעת כמ"ש חז"ל, ר"ל שהעולם כולו הוא צל האלהות ודמות חכמתו, וכמ"ש בפ"י בראשית שצלם אלהים היינו צל האלהים, כי הצל הוא אבי הציירים, והעולם הגדול וכנגדו האדם שהוא העולם הקטן הוא צל האלהות וצלמו, והמשכן שבו הציירו כל העולמות וכן כל עניני האדם היה ג"כ צל האלהות, וכל זאת השיג בצלאל ועז"א שיודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ, וע"כ נקרא בשם בצלאל, ששם זה קרא לו ה', כי הוא היה מוכן לשכלל בנין הקדוש הזה וכמ"ש על יצפון לישרים תושיה (משלי ב), שה' הכין מראשית הישרים שיעמדו בדור ודור שיהיו מוכנים לענינים גדולים שיעשו בדור ימיהם:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מז עמוד א

מתני'. (ט: ט) ... משמת יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים בטלו האשכולות שנאמר (מיכה ז') אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי: גמ'. ... מאי אשכולות? אמר רב יהודה אמר שמואל: **איש שהכל בו.**

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סוטה פרק ט משנה ט

ואשכולות, כנוי לאיש הכולל המדות הנעלות והמדעים לסוגיהם, והוא אמרם אשכולות איש שהכל בו.

בית הבחירה למאירי מסכת סוטה דף מז עמוד א

... ואשכול הוא משל על איש נכללו בו שלמות המדות ושלמות החכמות **כלו**:

רש"י מסכת סוטה דף מז עמוד א

האשכולות - מפרש בגמרא שהכל בהן, עד ימיהן לא היה מחלוקת בחכמי ישראל, כולן היו אומרים דברים כנתינתן למשה מסיני, והן הראשונים שנחלקו בסמיכת קרבנות ביום טוב כדאמרינן בחגיגה (דף טז) והוא היה מחלוקת ראשון שהיה בישראל בדברי תורה.

תלמוד בבלי מסכת תמורה דף טו עמוד ב

תנן התם: משמת יוסף בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים בטלו האשכולות איש שהכל בו, ואמר רב יהודה אמר שמואל: כל אשכולות שעמדו להן לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר היו למדין תורה כמשה רבינו, מכאן ואילך לא היו למדין תורה **כמשה רבינו**... [דף טז]. אמר רב יוסף: דופי של סמיכה קתני. והא יוסף בן יועזר גופיה מיפליג פליג בסמיכה! **כי** איפליג בה - בסוף שניה, דבצר ליבא [רש"י]: שנתמעט הלב בסוף שנותיו נשתכחו.

חברותא - הערות תמורה דף טז עמוד א הערה (104)

ומה שאמרו "עד שמת יוסף בן יועזר", היינו "ולא עד בכלל" [כי איתם התחילו מחלוקות] - הגהות הגר"א. ועוד, שנחלקו רק בהלכה אחת, ואילו אחרי מיתתו נחלקו בהרבה הלכות - שיטה מקובצת.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פאה פרק א הלכה א

רבי תנחומא בשם רב הונא [שמות לח כב] "ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה", "[צוה] אותו משה" אין כתיב כאן אלא "אשר צוה ה' את משה" אפי' דברים ש[בצלאל] לא שמע מפי רבו [משה] הסכימה דעתו [של משה] כמה שנאמר "למשה מסיני".

עלי תמר, פאה פרק א הלכה א

אפילו דבר שלא שמע מפי משה הסכימה דעתו כמו שנאמר למשה מסיני. ומזה הלכה ברורה קראו חז"ל הלמ"מ כלומר הרי היא כאילו הלמ"מ ...

~ איש אשכולות היום ~

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סוטה פרק ט הלכה י

מתני' משמת יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים בטלו האשכולות שנא' [מיכה ז א] אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי: גמ' ולא עמד אשכול [אחריהן] עד שעמד ר"ע...

פרקי דרבי אליעזר פרק ג

בעשרה מאמרות **נברא העולם**, ואלו הן: ... ובשלישה כללו, ואלו הן, בחקמה ובתבונה ובדעת, שְׁנֵאמַר [משלי ג, יט כ] ה' בחקמה יסד ארץ כוֹנֵן שְׁמִים **בתבונה בדעתו** תהומות נבקעו. ובשלישתו נעשה **המשכן**, שְׁנֵאמַר [שמות לא, ג] וְאִמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים **בחקמה ובתבונה ובדעת**. ובשלישתו נעשה **בית המקדש**, שְׁנֵאמַר [מ"א ז, יד] בְּן אִשָּׁה אֶלְמֶנָה הוּא מִמַּטֵּה נִפְתְּלִי וְאִבּוֹ אִישׁ צָרִי חָרַשׁ נֶחֱשֵׁת וְיִמְלֵא אֶת הַחֲכָמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדַּעַת. ובשלישתו **עתידי להבנות**, שְׁנֵאמַר [משלי כד, ג ד] בְּחֻכְמָה יִבְנֶה בַּיִת וּבְתִבּוּנָה יִתְכַוֵּן וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמְלֵאוּ. ובשלישתו **עתידי לתן שלש מתנות טובות לישראל**, שְׁנֵאמַר [שם ב, ו] כִּי ה' יִתֵּן חֲכָמָה, מִפְּיוֹ דַּעַת וּתְבוּנָה. וּשְׁלִשְׁתָּן כְּפֹלוֹת נִתְּנוּ לְמִלְךְ הַמְּשִׁיחַ, שְׁנֵאמַר [ישעיה יא, ב] וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְקֻנָּק רוּחַ חֲכָמָה וְיִבְיָנָה רוּחַ עֲצָה וְגִבּוֹרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאֵת יְקֻנָּק: